

Potrestaná chamtivost

(aneb O hamižnosti)

Mezi nejhorší lidské vlastnosti patří závist a hamižnost. I když často doženou své nositele až ke zločinu, nezřídka se takový člověk vyhne trestu. Hříšník z naší pověsti však svého potrestání došel.

Jednomu broumovskému starému mládenci, lakotnému a vychytralému, už skoro rok nedal spát blahobyť dvou sousedů, soukeníků, kteří se svého bohatství domohli vlastně díky zázraku, když se švestky, které koupili od neznámých prodavačů, proměnily ve zlato. Bylo to na Velký pátek, kdy podle lidové víry k zázrakům opravdu docházelo. Lakomec ve své zaslepenosti věřil, že i na něho by se mohlo usmát štěstí, a vůbec si neuvědomoval, že zázraky takového druhu jsou ku pomoci jen těm, kdo si je zaslouží.

Na Velký pátek vyrazil mocně pobízen svou chamtivostí na schody k hradební brance, protože tam se dočkali bohaté odměny oba zmínění soukeníci. On však v těch místech nenašel nikoho, kdo by aspoň vzdáleně připomínal muže, o nichž soukeníci vyprávěli, zato v jedné skalní rozsedlině objevil hromadu kousků zlata. Rychle jimi až po okraj naplnil hrnec, který si přinesl, a začal litovat, že sebou nevzal větší nádobu, protože do téhle se všechno nevešlo. Potom za hlasitého supění spěchal s nákladem domů, aby si ho uložil za pec, neboli do pekelce, jak se tehdy tomuto místu říkalo, protože tam bylo pěkně teplo.

Když si zlato schovával, náhodou se podíval k oknu, a v tu chvíli strnul úlekem. Za oknem viděl stát zosobněného čerta (d'ábla) v celé jeho strašné podobě. V hrůze, že o svůj poklad přijde, se starý mládenec naklonil přes hrnec se zlatem a pevně ho objal rukama. A tak ho našla i druhý den jeho matka. Když se totiž dlouho neobjevoval, šla ho hledat, a našla ho mrtvého. Ze strašného úleku ho ranila mrtvice. V hrnci, přes který ležel, byly ale jenom samé prázdné skořápky od vajec.

Vysvětlivky

1 - Soukeník je staročeský název pro řemeslníka, který na tkalcovském stavu v domácnosti či své chaloupce vyráběl sukno (plátno). V němčině se takový řemeslník nazýval Tuchmacher (Das Tuch = sukno, Der Macher = výrobce, odborník, machr). Soukeníci se v Českém království začali vyskytovat zhruba od 15. století, kdy se zavedl také pro nově vyučené tříletý učňovský obor. Po vyučení se pak směl stát soukeníkem pouze ten, kdo se nechal k výrobě sukna zaregistrovat v cechu, tedy ve sdružení výrobců daného výrobku či oboru. Ke konci 18. století (v době průmyslové revoluce), a v 19. století, se pak jeho výroba ve větším měřítku přesunula do nově vznikajících textilních továren. Továrník, který chtěl podnikat ve výrobě sukna či příze, však musel nejdříve získat tovární oprávnění (takzvané privilegium), a to obdržel od mocnářského aparátu pouze v případě, že šlo o člověka zajištěného jistým kapitálem. K nejznámějším našim soukeníkům pak patřili: Lorenz Lang (Litovel, 16. století), Alois Larisch (Krnov, zakladatel vlnářských továren roku 1862), Johan Liebig (z Broumova, který roku 1819 otevřel v Liberci textilní obchod, kde jako první prodával anglické látky typu satén, a během svého života v Liberci a okolí otevřel několik továren na výrobu tkanin, vlny a příze), Josef Edler von Schroll (rodák z

Hejtmánkovic u Broumova, syn výrobce textilu Benedikta Schrolla a vnuk obchodníka s plátnem Johanna Benedikta Schrolla, zakladatel tkalcovny v Olivětině u Broumova roku 1856, a zakladatel textilky v Broumově mezi lety 1860 - 1870). Domácí výroba sukna, převážně v pohraničí, se pak dochovala až do II. světové války.

2 - Velký pátek (latinsky dies passionis Domini, doslova dies = den či datum, passio = utrpení či mučení, dominus = pán či vládce ve smyslu velký a dominantní, dalo by se to tedy přeložil jako Den utrpení Páně). Jde tedy o připomínku dne utrpení Krista. Velký pátek je pátkem před Velikonocemi, které jsou v kalendáři každý rok s pohyblivým datem, takže Velký pátek může být v rozptylu od 20. března do 23. dubna. Na Velký pátek se tedy z důvodu připomínky Kristova utrpení neslaví mše svatá, ani by neměly být pohřební obřady. V katolické církvi se z Písma čtou pasáže o Kristově utrpení z Janova evangelia (Janovy pašije), které jsou často podávány dramaticky či hudebně. Po čtení z Písma následují modlitby za církvev, papeže, služebníky církve, za věřící, za ty co se chystají ke křtu (katechumeny), za jednotu křesťanů, za Židy, za věřící v Boha (i kdyby nevěřili v Krista), za nevěřící a za všechny, kteří trpí. Při obřadu a při modlitbách se vyzdvihuje kříž, jako symbol utrpení. Na rozdíl od mše se tedy neslaví a nepřipomíná Poslední večeře (eucharistie). V církvi je tento den považován za den půstu.

3 - V pověsti je zmínka, že lakomec vyrazil k hradební brance. Z architektury středověkého Broumova víme, že náměstí a okolí, tedy jádro Broumova, bylo ve středověku proti nepřátelům vystavěno na skalnatém a opukovém šikmém vrchu, a dokola chráněno městskými hradbami. Vstoupit či odejít z města se dalo všemi čtyřmi směry. Severozápadní horní hraně města vévodila Horní brána, jihovýchodní dolní hraně města vévodila Dolní brána. Po stranách byly na severovýchodní a jihozápadní hradbě branky se schodištěm. Když náš starý chamtivý mládenec vyrazil v pověsti k hradební brance, pravděpodobně vyrazil k boční brance, k té jihozápadní, kde se dodnes nachází například ulice i škola s názvem Hradební, pod kterou je dodnes také schodiště a sjezd z hradeb mimo jádro města. Nelze ale vyloučit, že v pověsti je míněna branka na protější straně náměstí pod klášterem. Na obou stranách je totiž skalní podloží a opuka, kde chamtivý starý mládenec objevil ve skalní rozsedlině kousky zlata. V pověsti je také zmínka o tom, že s plným hrncem spěchal domů za hlasitého supění. Z toho by logicky vyplývalo, že jeho obydlí či dům, se nacházel směrem vzhůru, tedy k Horní bráně (z kopce dolů k Dolní bráně by asi těžko hlasitě supěl).

4 - Většina pamětníků bude znát rozpočítávadlo, které bylo používáno za našich dětských let, a zřejmě i za dětských let našich maminek, babiček i prababiček. Možná, že na různých místech a podle místních nářečí mohlo znít krapánek jinak, než zrovinka u nás, ale základ zněl asi takto: "enyky benyky kliky bé - ábr fábr dominé - elce pelce do pekelce - ať ten nebo ten, musí z kola ven." I náš záporný hrdina z pověsti použil pekelec, kam chtěl schovat hrnek se zlatem. Pekelec bylo to nejteplejší místo na peci nebo za pecí. Pekaři tak označovali kdysi tímto slovem svrchní plochu v peci, kde se pek lchléb, což má logickou vazbu na říkanku, že se má něco strčit do pekelce.

(vlevo) Pozůstatek hradební zdi na západní straně, kdysi kolem jádra města, dnes nad Střelákem (kulturní dům a restaurace Střelnice), který připomíná svým názvem střelnici na rohové baště středověkých hradeb.

(dole) Dnešní podoba hradebních zdí na jihozápadní straně města pod Kostelem svatého Petra a Pavla a pod školou Hradební. V těchto místech byla kdysi jedna ze dvou bočních menších bran (branek), o které je zmínka v pověsti.

(vlevo) Dnešní podoba hradebních zdí na jihozápadní straně města pod protestantským evangelickým Kostelem svatého Václava směrem k Penny marketu. Na této straně má opuka (správně geologicky jde o horninu zvanou slínovec) větší procento jílu, proto je na této straně zbarvení skály rezatější.

Dnešní podoba hradebních zdí na severovýchodní straně města pod náměstím a pod klášterem nad řekou Stěnavou (směrem k Olivětinu a textilce Veba). V těchto místech mohla být kdysi jedna ze dvou bočních menších bran (branek), o které je zmínka v pověsti.

Milan Škoda

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Milan Škoda